

16

Gy. 12.

Gy. 22.

17.
2/
3/
4/
5/
6/
7/
8/
9/
10/
11
12
13
14
15

DE
THEORIA HISTORIAE CIVILIS
NONNVLLA.

PARS SECVNDA.

QVAM
SVB PRAESIDIO
CAROLI RENATI HAVSEN
PHILOSOPHIAE P. P. O. ACADEMIAE ELECTORALIS MOGVNTINAE
ET REGII INSTITVTI HISTORICI GOTTINGENSIS SOCIJ
ORDINARIJ.

DIE XXVIII. APRILIS MDCCLXIX.

PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI

SUBIICET

CAROLVS FRIDERICVS LVDOVICVS SCHAEFFER

WRAT. SIL. I. V. G.

HALAE
LITTERIS CVRTIANIS.

THEORIA HISTORICAL CHAIRS

1800

1800

1800

CAROLUS RINNIUS

1800

1800

1800

1800

1800

VIRO PERILLVSTRI
DE CARMER
AVGVSTISSIMI ET POTENTISSIMI
BORVSSORVM REGIS
IN CONSILIO IVSTITIAE SVMMO ADMINISTRO
OMNIVM SILESIAE TRIBVNALIVM SVPREMO PRAESIDI
RELIQVA.

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO.

ALIO REPTIVS NRI

CARME

IMSTITUTI ET POTENTISSIMI

REPTIVS REGIS

IN COGNITIONE ET LITERARUM ADMINISTRATIONE

CONSTITUTIO REPTIVS REGIS

ALIO

CONSTITUTIO REPTIVS REGIS

VIR PERILLVSTRIS,
DOMINE GRATIOSISSIME!

Quamuis multis temerarium videri poterit, me
Tibi, VIR PERILLVSTRIS, DOMINE GRA-
TIOSISSIME, hanc dissertationem offerre, tenue pro-
fecto specimen ingenii doctrinaeque nostrae; tamen ex-
cellens ille amor quo litterarum cultores prosequi soles,
et amabilis TVA humanitas, quam admirari mihi saepius
contigit, me facile ab omni suspicione vel temeritatis vel
leuitatis liberabunt. Accedit ad ea, quod inprimis TIBI,
DOMINE GRATIOSISSIME, nostrorum studiorum ratio
fit reddenda, cuius Prudentiae reliquisque virtutibus sa-
pientissimus REGVM, et indulgentissimus Pater Patriae,
SILESIAM suam, vt ciues nostri sub Tuarum virtutum

et sapientiae praesidio vitam tranquillam agerent, tradidit
et commendauit. Condonabis igitur et pietati nostrae
et gratissimo animo, quo beneficiorum Tuorum memo-
riam, quae Patriae nostrae sapienter concessisti, colam,
hanc qualemcumque pietatis significationem; Deumque
immortalem rogo, vt TB, VIR PERILLVSTRIS, DOMI-
NE GRATIOSISSIME! felicitati Patriae nostrae natum,
diutissime conseruet.

VIR PERILLVSTRIS
DOMINE GRATIOSISSIME
PERILLVSTRI TVO NOMINI

deuotus

CAROLVS FRIDERICVS LVDOVICVS SCHAEFFER.

DE
THEORIA HISTORIAE CIVILIS
NONNVLLA.

§. XIII.

Continuemus igitur hoc argumentum, nomenque heri contractum perfoluemus hodie, ne fidem datam fallere videamur. Continet hoc Theoriae studium multo plura difficilia loca, quae ornatissimo huius dissertationis defensori largam dicendi doctrinamque intelligentibus historiarum iudicibus probandi, suppedirabunt materiam. Ordo vero dicendorum postulat, ut collocationem factorum in historia populorum illustremus, vel potius quid de ea sentiendum iudicandumque sit, breuiter indicemus.

§. XIV.

§. XIV.

Omnia igitur quae et de vniuerso rerum gestarum ordine et de singulorum factorum collocatione, dicenda explicandaque essent, tuto praetermittam, cum hic locus, quemadmodum iam supra monui, nullo modo historiae vniuersali proprius, sed ad omnem reliquam transferendus sit. Aliam tamen historiae populorum elaborandae difficultatem, a celeberrimo *Gatterero* non sublatam, indicabo. Ple-rique populi, sicuti notissimum est, siue pacis negotia inter se pertractauerunt, siue bella gessere. Si igitur verbi causa (nam eodem modo hoc exemplum et ad aliorum populorum historiam accommodari poterit), res gestas nonnullorum populorum Europae, Hispanorum, Britannorum, Gallorum, porro Danorum, Russorum, Suecorum, Polonorum describam, repetitio factorum, quae alio loco commemoravi, nisi summo studio adhibito, vix euitari poterit. Ita historia pacis Aquisgranensis, Nouiomagensis, Rysuicensis, reliqua vt silentio praeteream, in systematibus et compendiis historiae populorum Europae, primum in historia Hispaniae, porro in historia Gallorum, et iterum ex parte in historia Anglorum commemoratur, denique in historia foederati Belgici repetitur. Haec vero factorum repetitio, non solum plane superuacanea esse videtur, sed etiam peritis lectoribus grauissimum excitabit taedium. Nihil dicam de iactura temporis operaeque. Igitur eiusmodi negotia siue belli, siue pacis, existimo in ea gentis historia accuratissime enarranda esse, ad quam et quoad originem et progressum, mutationes, denique exitum, proprie pertinent; et si in historia gentis, quae his omnibus vicissitudinibus causam ac originem dedit, iterum occurrerent, eas tantummodo attingam. Inter res gestas *Ludouici* decimi quarti, bellum illud grauissimum quod foederatis Belgici prouinciis inferebat, (in historia populorum Europae) breuiter tantummodo indicabo, sed secundum omnes causas euentusque in historia Barbarorum commemorabo. Numquam igitur morem intelligentissimi
alias,

alias, *Jacobi Schmausii*, et reliquorum sequar, qui eadem vbertate orationis et plane iisdem verbis cum in historia regni gallici, tum Batauorum hanc Reipublicae cladem descripserunt. Denique quatenus alii populi tantummodo in societatem rei gestae peruenerint, hic breuissime indicabo, et haec ipsa facta, ad cuiuscunq; gentis historiam referam. Nullo modo vero exemplo aliorum, in hac ipsa historia omnem factorum seriem denuo exordiar.

§. XV.

Nunc et de oeconomia historiae singularis, siue vnus populi, nonnulla dicam, quae inprimis ex consilio eam conscribendi diiudicanda erit. Ad omnes omnino ciues diligens historiae patriae lectio, exemplorum domesticorum consideratio, rerumque a maioribus egregie gestarum memoria pertinet. Quomodo siue aliquam Reipublicae partem administrare, siue omnino boni ciuis officium adimplere, denique excelso quodam in Patriam amore ferri poteris, si veluti in ipsis tuis aedibus peregrinari videaris. Quapropter vniuersa oeconomia, et factorum dilectus longe aliter sunt instituenda, quam in iis partibus historiarum, quas supra descripsimus. Etenim, quemadmodum in historia catholica res populorum memorabiles, quoad originem progressum et vltima fata memoriae proximis; porro in historia Populorum alia iterum Pacis ac belli negotia commemoramus, ita in Historia singulari exemplorum multitudinem proferemus, ex quibus ingenium, fortitudo, amor in patriam, honoris laudumque recta aemulatio, denique reliquae virtutes clarissime perspiciuntur. Est et vitis alicuius gentis in historia singulari praecipuus locus, eodemque veritatis amore, vbertate dicendi, exemplisque additis, perfidia, luxus, crudelitas, superbia, et vt breuiter dicam, reliqua vitia erunt enarranda. Ea omnia in historia populorum in vniuersum tantum attingemus, et quatenus rebus vel feliciter, vel infeliciter ab vniuerso populo gestis, causam

B

et

et occasionem dederunt; in historia vero singulari, ea omnia longe luculentius commemorabimus, vt videamus, quibus ex causis omnino quaedam gens siue virtutibus siue vitiis inter reliquas eminuerit. Quapropter in hac ipsa gentis cuiusdam historia conscribenda, non adeo verbi causa solliciti de omnium praeliorum descriptionibus, et omnis antiquitatis origine explicanda erimus, sed potius in ipsos populi mores, in libertatem aliaque instituta diligenter ac sedulo inquiremus, vt ciues nostros ad virtutis studium incitemus, a vitiis retineamus. Ita libertatis amor, honoris gloriaeque aemulatio accenditur. Inde porro eos, hac ipsa descriptione, ad officia alacriter subeunda promptos paratissimosque reddimus. Ex hoc ipso consilio nuper vir acutissimus *Moeserus a)* historiam Osnabrugensem eleganter conscripsit, de cuius libri oeconomia, quoniam ita voluit, quae est doctissimi viri humanitas, proxime sententiam feremus. Secundum mores, instituta, ingeniumque populi enarrandorum ordinem in historia singulari instituam, et quatenus res gestae ad haec ipsa referri debeant, inprimis ostendam ac demonstrabo. Igitur primum secundum Epochas historiam populi exponam, qua absoluta, ingenium, litteras, instituta, mores, virtutes denique et vitia adumbrabo. Hanc ipsam oeconomiam sibi elegit intelligentissimus Britannus *Humius b)*, et ita magni Historici virtutibus egregie satisfacit; contraria vero ex parte doctissimus ille Batavus *Wagenaar c)*, non adeo sollicitus de rebus populi domesticis, magis historiam Europae, licet alias elegantissimam summaque laude dignam, quam foederatarum Prouinciarum Belgici conscripsit.

§. XVI.

Ipsa denique Biographia et ab omnibus aliis partibus historiarum plane diuersam oeconomiam, difficillimamque postulat, iisque legibus

a) Osnabrückische Geschichte.

b) Geschichte von Engelland.

c) Allgemeine Geschichte der vereinigten Niederlande.

legibus regitur, quas semper negliges, nisi singulari ingenii praestantia, et acerrimo iudicii acumine instructus fueris. Cum haec historia vitam alicuius hominis describat; ex hoc ipso consilio satis patet, quaemadmodum iam vidit acutissimus *Montagne*, Biographum consilia, ex quibus res populorum gestae fuerint, explicaturum esse, nullo modo ipsius populi vicissitudines. Quapropter grauissimus est error eorum, qui vitis principum, omnes praeliorum descriptiones, instituta, mores reipublicae, et vt breui oratione omnia complectar, et res secundas populi et aduersas, immisceant. Neque ita iis ipsis Biographiae legibus satisfaciemus, si tantummodo consilia principis, quatenus Reipublicae aut salutaria aut perniciosâ fuerint, explicemus, sed inprimis domestica eius vita, virtutes et vitia diligenter sunt examinanda. Ex his ipsis vitarum descriptionibus omnium optime animi humani natura ac indoles intelligitur. Hoc consilio *Plutarchus* et *Cornelius Nepos*, vitas exposuerunt, quas summa cum voluptate legimus, eamque pulchritudinem laudemque adaequarunt nuper ex nostris, summe venerabilis *Ferusalemius d)*, et celeberrimus *Riedelius*. Dicendorum vero ordinem in Biographia optime ipsius vitae actionumque humanarum vicissitudines, uobis ostendent. In uniuersum ea omnia clarius exemplis, quam regulis intelliguntur, quae in ipso Theoriae studio commemorabimus, et antiquos scriptores praestantissimosque recentioris aetatis, cum *Fassmannis* aliisque comparabimus. *Historiae genealogicae, Annalium, et Annalium pragmaticorum* oeconomiam illustrare superuacaneum foret. Quis enim non videt historiam genealogicam omnino leges ac regulas Biographiae postulare, viam vero et rationem, qua in conscribendis Annalibus utimur *e)*, ex earum natura ac indole, facili negotio colligemus.

B 2

§. XVII.

d) Leben des Prinzen von Braunschweig.
 e) Denksmaal des Herrn Weinhardts.

§. XVII.

Quamuis jam supra diximus, secundum ipsius studii historici fines, omnem factorum dilectum, sapienter et cum consilio esse instituendum; tamen de diligenti factorum consideratione, quatenus graua, aut nullius momenti esse videantur, in hac Theoria praecepta et regulae traduntur ac explicantur. Innumera fere et pulcherrima, praestantissimum historiarum studium, continet praecepta, ex quibus omnes omnino homines multam sapientiam prudentiamque petere, et ad felicitatem vitae humanae stabiliendam augendamque transferre poterunt. In hac vero ipsa factorum multitudine, et ea omnino occurrent, quorum memoria nullo modo frugifera et salutaris posteritati, altissimo potius opprimenda erit silentio. Igitur siue de historia catholica, siue historia populorum, siue vnus gentis, siue de Biographia sermo instituatur, ratione dilectum factorum existimo: ea proferenda et enarranda esse, ex quorum cognitione, et res secundae et aduersae aut populorum, aut vnus hominis clarissime pateant. Inde huius ipsius felicitatis, et rerum aduersarum causas diligentissime indagabit et eruet antiquae fidei et elegantiae scriptor, sapientiam, virtutem, fortitudinemque, in hac rerum humanarum varietate demonstratam commemorabit, imprudentiam, errores, scelera ac flagitia viuis veluti coloribus depinget et acerrimo prosequetur dolore, ita vt quilibet in haec illustria animum acriter intendat exempla, et sibi rebusque suis consulat. Felicitas populi, religione, virtutibus, libertate, moribus, legibus, institutis et formula regiminis nititur. Ex more nostrorum historicorum, ea omnia, quae tamen in primis frugiferam reddunt historiarum cognitionem, breuissime commemorantur, ita vt veras causas vel crescentis magnitudinis, vel imminentis imperiorum ruinae nullo modo intelligere possimus. Igitur verbi causa, ex lectione praestantissimi Lii, mores Romanorum, et in vniuersum quibus ex causis Respublica inter omnes reliquas emiuerit, felicitas ciuium floruerit,

floruerit, clarissime perspicio? nullo modo vero et si sexcenties vel *Salignacium f*) vel *Danielem* (disputo de historia recentiori) vel *Barriun g*) legam, mores ingeniumque populorum, rerumque memorabilem causas considerare et indagare valebo.

§. XVIII.

Omnis porro populorum infelicitas infortunatusque rerum exitus, partim ab exigua prudentia civili et principis, et eorum penes quos administrandae reipublicae cura versatur, partim a flagitiis eorum, denique ex perpetuis bellis omnem trahit originem. Eam vero populi calamitatem, quae ex domesticis male factis exoritur, recentiorum temporum scriptores vix attingunt, contraria vero ex parte in cladibus bellisque describendis adeo copiosi, ut magis historiam obsidionum praeliorumque conscribere, quam res gestas populorum memoriae prodere soleant. Imitantur igitur, (certe si copiosam orationem consideres) exempla *Xenophontis*, *Thucydidis*, *Polybii*, *Liuii* et *Caesaris*. At enim vero illi partim exercitiis praefuerunt, partim omnium rerum bellicarum initium et exitum vel ex ore imperatorum acceperunt, vel certe ex eorum commentariis posteritati relictis petierunt. Quomodo vero nostri homines, nisi his pulcherrimis subsidiis sint instructi, non dicam de rebus bellicis iudicare sed tantummodo eas accurate describere valebunt? Praeter has ipsas rerum bellicarum descriptiones, adeo res leuissimi momenti, saepe

B 3

com-

f) In der Geschichte von Pohlen.

g) Geschichte von Frankreich.

h) Allgemeine Geschichte von Deutschland.

commemorant, ut lectoribus omnino taedium excitetur. Hic ipse vero locus de Dilectu factorum omnium optime exemplis illustratur. Quapropter nonnulla proferemus.

§. XIX.

Comparabimus itaque praestantissimum Britannorum scriptorem *Burnetium* ⁱ⁾ cum *Daniele* ^{k)}. *Burnetius* ex variis rebus, quae anno millesimo septingentesimo primo acciderunt, eas imprimis sibi ad explicandum elegit, ut primum mortem *Jacobi secundi* commemoret, et animi indolem virtutes ac vitia principis liberrime describat. Inde ex quibus causis haec ipsa mors, nonnullorum populorum consilia fortunamque turbauerit, sapienter indicat. Porro deliberationes in suprema curia Britannorum factas accurate exponit; qua rerum serie absoluta, ad historiam Scotiae Hiberniaeque progreditur, et ad ultimum varios bellorum temporis in Italia gesti, casus, quatenus ad consilium historiae patriae conscribendae pertinent, breui reperit oratione. Nonne praestantissimus scriptor, propter hunc ipsum factorum dilectum summa laude dignus esse videtur? cuius ne quidem exiguum partem scriptori Gallorum tribuemus. Quomodo enim ille imitatione dignus iudicari possit, qui nobis ex multitudine memorabilium factorum tantummodo nuptias quasdam, electionem sacerdotis, mortem nonnullorum hominum, imprimis Comitis de *Tourville* commemoravit. In illius vero comitis historia enarranda adeo est copiosus, ut non solum rerum ab eo, sed etiam ab eius patre gestarum, memoriam renouet, quae omnis narratio a proposito

i) Histoire d'Angleterre Tom. II. p. 253-297.

k) Geschichte von Frankreich 15ter Theil. Nürnberg 1763. p. 201-214.

posito suo longissime aliena esse videtur. Eundem fere morem imitatur Barrius, qui res gestas maiorum nostrorum memoriae pro-
dere conatus fuit, ita ut nullo modo, vel recte ac laudabiliter, vel male
facta hoc anno Germanorum enarrare, sed potius historiam exer-
cituum, praeliorum, leuiumque certaminum conscribere videatur.
Omnino vero hae ipsae praeliorum obsidionumque descriptiones
ac exitus, ex ratione dilectus factorum, ita locum obtinent, quate-
nus reliquae res memorabiliter gestae, ex his ipsis illustrantur et
diudicantur.

§. XX.

Nondum haec Theoriae praecepta absolvimus, supersunt po-
tius nonnulla, de iudicio de ipsis factis, eorumque translatione vel
ad partes doctrinae, vel ad actiones humanas, vel ad rempublicam;
denique de genere scribendi. Hoc ipsum de singulis factis iudi-
cium, ea certe, quam pragmaticam nominamus, historia, postulare
videtur. Etenim inter alia, et hoc praecipuum illius est officium,
quemadmodum et ex auctoritate praestantissimorum veterum scrip-
torum satis patet, ut quatenus facta et iusta et iniusta, honesta et
inhonesta, reipublicae salutaria aut noxia, laudanda, posteri-
tati commendanda sint, clarissime doceat. Ex quo iterum
satis colligitur, et cognitionem iurium, prudentiae civilis ac
Philosophiae omnino a scriptore requiri, qui de singulis, quae
commemorantur rebus, sententiam sapienter et recte ferre
constituerit. Quam ob rem de hac coniunctione et Iuris-
prudentiae et Sapientiae civilis cum historiarum cognitione, in
hoc Theoriae studio paullo luculentius verba faciemus. Quod-
cumque factum porro, si hanc accommodationem et rei gestae
natura ac grauitas postulat, siue ad singulas leges illustrandas, siue ad
Rem-

Rempubicam emendandam, denique ad mores ciuium feliciter regendos, transferes. Nonne, verbi causa, ex historia Imperii Romano-Germanici causae legum germanicarum, ex parte etiam earum vicissitudines indagantur, et difficillima saepe capita Iuris feudalis, Publici, Germanici Priuati, Canonici, illustrantur ac explicantur. Nolo in re satis nota exempla plura addere, lectorumque patientia abuti, quae tamen magis commoda nobis occasione oblata, proferemus.

§. XXI.

Denique et genus dicendi, ad hanc ipsam Theoriam Historiae, pertinet, quod in primis praestantia ingenii, lectione optimorum scriptorum, prae reliquis veterum, exercitatione denique, et usu pulcherrimum efficitur. Quamuis intelligentissimi *Quintiliani* praecipuum: Perspicuitas optima est orationis virtus, omnino rectissimum sapientissimumque esse videatur, tamen nescio an magis ad aliam orationis partem, quam ad conscribendam historiam, vel enarrandam memorabilium factorum seriem, transferendum sit. Facili negotio videmus, et secundum oeconomiam historiae, ipsamque naturam ac indolem rerum gestarum, hoc, vel illud genus dicendi, a nobis, omnium optime esse eligendum. Etenim quaecumque pars Historiarum, modo Annalistas, Annalistas Pragmaticos, Epitomatores, aut denique Compendiorum Scriptores consideres, proprium planeque diuersum ab aliis postulat genus scribendi. Quae res, quamuis per se clara sit, tamen exemplis eorumque comparatione egregie illustratur. In omnibus tamen narrationibus populare adhibendum erit genus scribendi, neque finitimum oratoribus, neque sermoni infimae plebeculae. Etenim, si adeo anxie, et in omnibus rei commemorandae locis, pulchri-

pulchritudinem exprimere, semperque magna oratione uti contendis, primam historiarum legem et praecipuam, ipsum veritatis studium interdum temere violabis et negliges! Nam singulari cura ad ipsa facta, quae indagamus, attendendum est, ne nostra pro alienis commemoremus, easque res ipsi narrationi adiungamus, quas nusquam relatas legimus. Facili negotio in hunc ipsum delabimur errorem, si nimis vitio ingenio praediti, ad considerationem singulorum factorum accedamus. Quapropter omnis ingenii vis, iudicii acumine et moderanda, et coercenda erit. Forsitan *Voltaire*, qui omnes recentiores, (iam de eius fide omnino reiicienda non disputo,) longissime superavit scriptores, nunquam in tam graues incidisset errores, nisi excellentissimum ei concessum fuisset ingenium. Vellem tamen ut nostri, hunc ipsum *Voltaire*, quem saepe numero, (quamuis eum non intelligant) altissimo supercilio contemnunt, non quoad fidem eius, sed rerum dicendarum grauitatem, imitentur. Tunc enim profecto non adeo ridicule omnes et leuissimas res narrarent, arcam *Noachi* describerent, et staturam *Adami* delinearent. Ipsa factorum varietas grauitasque, omnium optime, naturalem orationis pulchritudinem, nobis ostendet. Ex ea, omnis enarratio, et ratione descriptionum, similitudinum, sententiarum, Epitetorum et singularum dicendi formularum erit instituenda. Quis omnia facta iisdem verbis, eademque ratione commemorabit? quis nunquam se se et oratione paululum attoller, lectorumque attentionem excitabit? quis in admirabili virtute describenda, eius pulchritudinem non oratione adaequabit? Certe veteres scriptores pulcherrima nobis ad imitandum reliquerunt exempla. Ipsae porro descriptiones virtutum vitiorumque principum, et aliorum, qui res maxime memorabiles perfecerunt, mirifice vniuersam exornant rerum

C

gesta-

gestarum commemorationem. Ita et de sententiis erit dicendum, quae nisi grauissimae acutae recteque collocatae sint, magis lectoribus nauseam raediumque quam delectationem afferent. Haec omnis vero de genere dicendi doctrina, non regulis et praeceptis absolvitur, quae, si etiam accuratissime teneas, felicitate tamen ingenii destitutus, nunquam, sicuti in omni oratione, elegantis scriptoris gloriam, magnique nominis famam Tibi comparabis.

ORNA.

ORNATISSIMO DISSERTATIONIS

DEFENSORI

S. P. D.

CAROLVS RENATVS HAVSEN.

Gratissimum iucundissimumque mihi profecto est ornatissime
Schaeffere, non solum Tua, quippe ingenium Tuum valde
amo, sed etiam Parentis Tui causa, Viri de republica nostra egre-
gie meriti, et non solum Iurium sed omnis humanae sapientiae con-
sultissimi, quod inprimis me moderatore, ingenium Tuum doctri-
namque, celeberrimis academiae nostrae Doctoribus probare, et
aliis tuorum studiorum rationem reddere, tecum constitueris.
Laudabili profecto diligentia et Iuris Prudentiam, eique finitimum
historiarum studium, hactenus excoluisti, quam virtutem, rectum-

que consilium, si etiam in posterum amplecteris, non solum spero,
sed etiam confido, Te, haereditatem paterni nominis sapientiaeque,
novis Tuae virtutis accessionibus, insigniter aucturum esse. Hanc
doctrinae, morumque integritatis laudem Parenti Tuo, viro
optimo, Tibique ex animo gratulor, et opto, ut immortalis Deus
tuis rebus semper prospiciat. Quaecumque laeta Tibi contingent,
ego certe, in huius tuae laetitiae societatem veniam, et quemad-
modum crastino die, in defendenda hac dissertatione, si forsitan
meo auxilio indiges, TE non deseram, ita, (mibi crede) Tibi
tuisque rebus, et opera, et consilio, paratissimus semper adero.
Scripsi die XXIV. Aprilis MDCCLXIX.

PRAE.

PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
DOMINO RESPONDENTI

S. P. D.

IOANN. CHRISTIANVS ANTONIVS SVTTHOFF

L. L. G. OPPONNENS.

SEVERA FRISO.

Tandem tandemque, VIR, quicum magna mihi intercedit familiaritas, dies ille, amicis TVIS, interque eos imprimis mihi, exoptatissimus inluxit, qui, quomodo erga TE sim adfectus, palam ostendendi, occasionem praebet opportunam. Quamprimum mihi innotescere inceperas, statim maxime studebam, quo pacto TECUM amicitias conglutinarem. Quis enim VIRVM, cum doctrina, qua studio in disciplinas fragranti, solida imbutus est, morum probitatem atque elegantiam fororior quasi vinculo iungentem, amore suo non prosequeretur, neque rursus ab illo amari in optatis haberet? Natura in TE veluti, quid efficere possit, experiri voluisse videtur. Illa ingenium TIBI concessit, litteris natum, nec vllas deesse voluit virtutes, quae ad earum culturam eo melius promouendam pertinent. Hisce instructus dotibus, nexum, quo omnes in vniuersum disciplinarum partes inter sese coniunctae sunt, rite perspexisti; atque imprimis vt in legum interpretatione haud impedito passu progredi queas, cum praecipuis subsidiarias combinandas esse

disciplinas arbitratus es. Tvenim VIR praestantissime, a vulgo, panis
tantum lucrandi causa animum ad litteras adiungente, longe remotus,
indefesso etiam studio et Philosophiae et historiarum aliarumque ar-
tium humaniorum campos es emensus. Luculentissimum, rem ita sese
habere, crastinus dies producet testimonium, quo de historiae theoria
dissertationem, in TE defendendam suscepisti. Tantum igitur abest,
vt Leguleiorum, rabularumque turbam, qua nec principum aulae
vacuae, nec sanctae Themidos arae, nescio quo fato, immaculatae re-
manent, TVO adstipuleris accessu; vt veri potius nominis ICTORUM
ordini post aliquot temporis lapsum prae ceteris adnumerandus esse vi-
dearis. Et quid mirum, cum praeterea VIROS perillustres CARRA-
CHIVM et NETTELBLADTIVM, et consultissimum MADIHVNM
duces TIBI elegisti? Quae quum ita sint, non possum non
parentibus TVIS HONORATISSIMIS filium dignissimum, et pa-
triae ciuem praeclarum, ex quo multam ei sane salutem sperare
licet, ex animi mei sententia gratulari. Quod reliquum est, numen
illud benignissimum supplex oro rogoque, vt vitae TVAE longam
annorum seriem addere velit, omniaque TIBI in posterum ex voto suc-
cedere iubeat. Vale, dilectissime Schaeffere, meque amicitia TVA
haud dedignari perge. Halae Venedorum a. d. IIII. Calend.
Maias clo 1000 LXVIII.

T
VIRO

VIRO OPTIMO AC DOCTISSIMO
S C H A E F F E R O
AMICO AESTVMATISSIMO

S. P. D.

IOANNES GABRIEL KATERBAV, SAXO.

SACR. DISCIPL. CVLT.

OPPONENS.

Permitas, Amice suavissime, vt hasce lineas doctissimae Tuae dissertationi, tanquam publicum animi, quo Te Tuamque litterarum cognitionem colo, documentum apponam. Singularem sane in me contulisti honorem, dum eorum, qui amice contra Te pugnant, subfelia conscendendi et dissentientis munere fungendi, benigne potestatem mihi fecisti. Officii itaque mei atque amicitiae meae esse arbitratus sum, Tibi pro tam insigni amicitiae Tuae specimine gratias persolvere simulque publice gratulari. Tibi, Patriae Tuae, et reipublicae de Te Tuaque eruditione gratulor. Seruet Te semper Deus optimus maximus omni tempore saluum et incolumem, largiatur Tibi idem supremum numen omnem, quae in mortales cadere potest, felicitatem, reddatque Te feliciter Patriae Tuae, et sic quidem, vt vberissimi abs Te ad eam redundent vitae Tuae fructus. Vale Amicorum optime, res Tuas age feliciter, omnique officii, amicitiae atque humanitatis genus a me, Tui amantissimo Tuique studiosissimo, expecta. Halae d. xxvii. Apr. clolccclix.

VIRO

V I R O D O C T I S S I M O
S C H A E F F E R O

A M I C O S V A V I S S I M O

L E C T I S S I M O Q V E

C H R I S T I A N G O T T L O B S C H W A R Z

S P R O T T A V I A - S I L E S I Y S .

Quamvis iam facis amicissimum animum mihi probaueris; et hoc tamen ad-
dere voluisti argumentum amicitiae, vt me honoris istius, quem hodie Tibi
comparabis, participem facere volueris. Gratulor Tibi itaque de hac Tua do-
ctrina, quid? mihi gratulor, cum hodierna die animum Tibi deditissimum pro-
fiteri ac ostendere possim, maximoque mihi erit gaudio, si etiam in posterum,
me hac Tua amicitia, quam magni aestimo, non plane indignum esse iudices.
Halae d. XXVIII. Aprilis MDCCLXIX.

A M I C O S V A V I S S I M O
I O H A N N E S C H R I S T O P H O R V S W E N D E

S I L E S . L . L . C .

Maxime laetor de Tua amicitia, quae mihi semper sancta erit, inprimis de
honore, quo me hodierno die dignum iudicas. Magno profecto ho-
nori mihi duco, quod me inter familiares Tuos recipere non dubitaueris,
cum et praestantia Tui ingenii et reliquae virtutes, iam dudum recta aemu-
latione aliorum dignae indicatae fuerint. Quam multa alia, his Tuis laudi-
bus addere possem, nisi haec ipsa oratio Tuam offenderet modestiam. Quo-3
reliquum igitur est Tibi velim persuadeas, me nulli Tuorum vel amore, vel
fide, vel aliis amicitiae officiis vnquam esse cessurum. Halae die XXVIII.
Aprilis MDCCLXIX.

№ 1680. 8

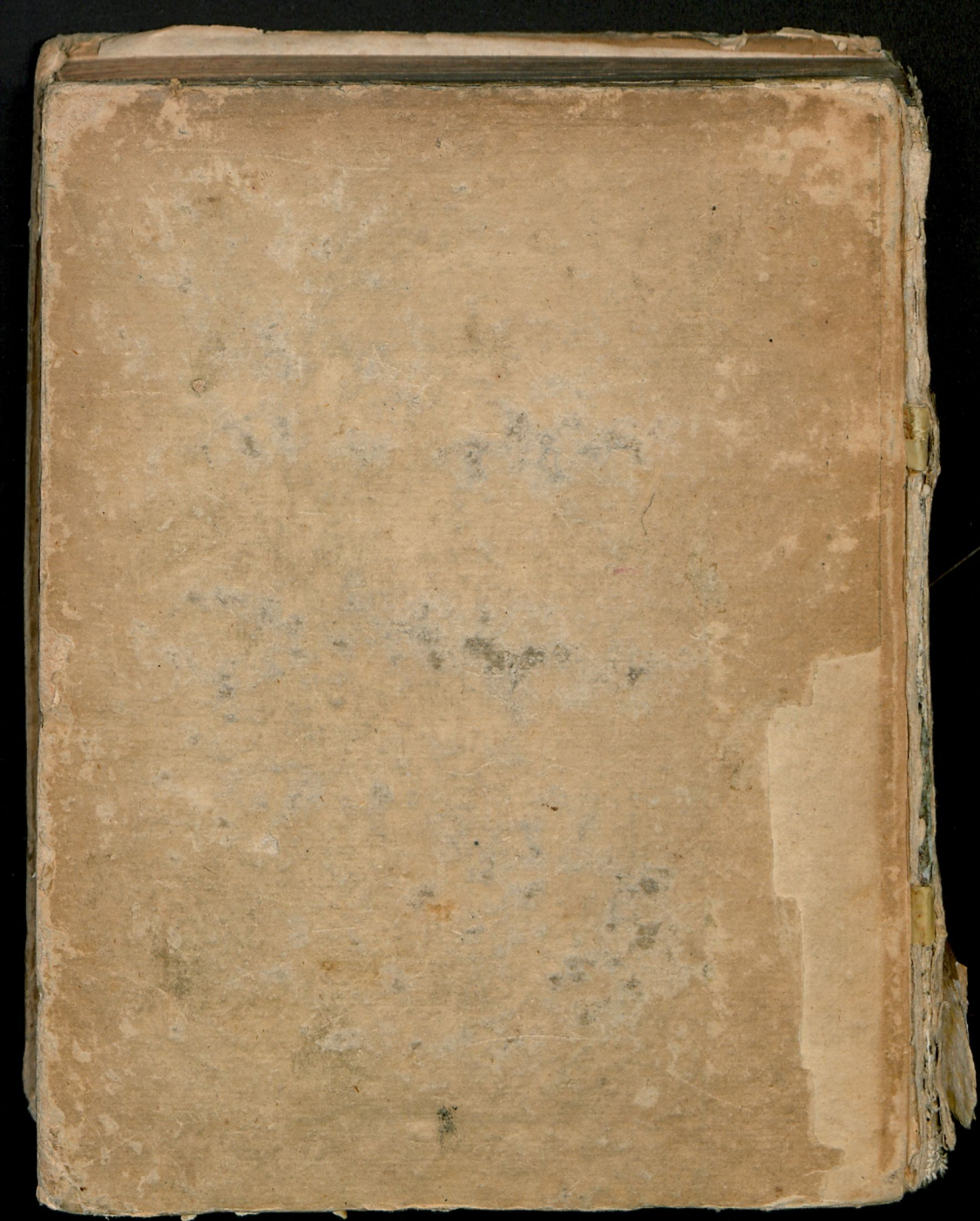

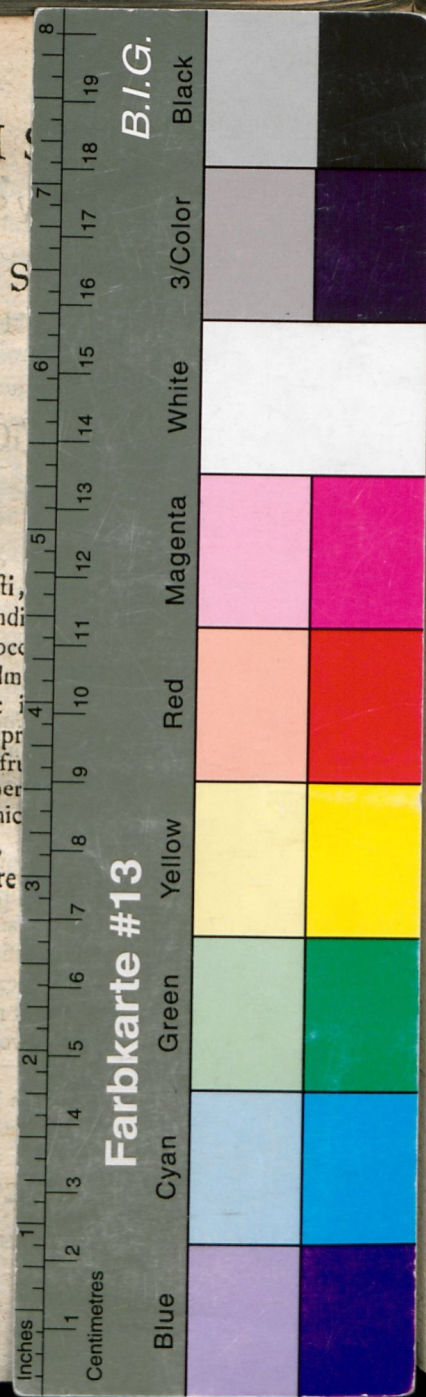
Sl.

Nur für den ~~Verleih~~

n. f.

DE
THEORIA HISTORIAE CIVILIS
NONNVLLA.

PARS SECVNDA.

QVAM
SVB PRAESIDIO
CAROLI RENATI HAVSEN
PHILOSOPHIAE P. P. O. ACADEMIAE ELECTORALIS MOGVNTINAE
ET REGII INSTITVTI HISTORICI GOTTINGENSIS SOCIJ
ORDINARIJ.

DIE XXVIII. APRILIS MDCCLXIX.

PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI

SVBICIJET
CAROLVS FRIDERICVS LVDOVICVS SCHAEFFER

WRAT. SIL. I. V. C.

HALAE
LITTERIS CVRTIANIS.